

BOOKA.

Knjiga **152**

AVNI DOŠI
ZAGORELI ŠEĆER

Naslov originala
Avni Doshi
Burnt sugar
© Avni Doshi, 2020.

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Dušana 68
office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Bogičević

PREVOD S ENGLESKOG
Eli Gilić

LEKTURA
Borka Šlepčević

KOREKTURA
Ana Vranješ

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Valentina Brković

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2021.

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

AVNI DOŠI
ZAGORELI ŠEĆER

Prevela Eli Gilić

Niši, Naren i Pašpi Hrabroj

*Hoće li se rana što je ostala posle ćerke pretvoriti u nešto drugo
ako ne obraćaš pažnju na nju?*

Lidija Juknavič

Lagala bih ako bih rekla da se nikad nisam radovala majčinoj nesreći.

Kad sam bila dete, loše se ophodila prema meni, te mi je bol koji je kasnije podnosila delovao kao svojevrsno iskupljenje – ponovno uspostavljanje ravnoteže u kosmosu, gde se racionalni odnos uzroka i posledica poravnava.

Ali sad ne mogu da izjednačim taj rezultat.

Razlog je jednostavan: moja majka zaboravlja, a ja ne mogu ništa da uradim u vezi s tim. Nema šanse da je nateram da se seti šta je ranije radila, da je prelivam grižom savesti. Ranije sam pominjala primere njene surovosti, ležerno, uz čaj, pa gledala kako se mršti. A sad se uglavnom ne seća o čemu pričam; oči su joj daleke i uvek vesele. Ako bi neko to video, dotakao bi me po ruci i šapnuo: „Dosta je bilo. Ne seća se, sirotica.“

Saosećanje koje izaziva u drugima budi nešto oporo u meni.

Posumnjala sam da nešto nije u redu pre godinu dana, kad je počela da tumara po kući noću. Njena služavka Kašta bi me uplašeno pozvala.

„Tvoja majka traži nepromočive navlake“, rekla je jednom. „Za slučaj da se upiškiš u krevet.“

Udaljila sam telefon od uva i potražila naočare na noćnom stočiću. Moj muž je i dalje spavao, a njegovi čepići za uši fluorescentno su svetleli u mraku.

„Sigurno je to sanjala“, odgovorila sam.

Kašta nije zvučala ubeđeno. „Nisam znala da si piškila u krevet.“

Spustila sam telefon, ali nisam mogla da zaspim te noći. Čak i kad je poludela, mojoj majci je pošlo za rukom da me ponizi.

Jednog dana je čistačica pozvonila na vrata, a mama nije znala ko je ona. Bilo je i drugih slučajeva – kad je zaboravila kako da plati račun za struju, kad je ostavila automobil na pogrešnom mestu na parkiralištu ispred zgrade. To se desilo pre šest meseci.

Ponekad mi se čini da vidim kraj, kad neće biti ništa više od povrčke koja truli. Zaboraviće da govori, da kontroliše bešiku i, konačno, da diše. Ljudsko propadanje zastajkuje i zamuckuje, ali se ne povlači.

Dilip, moj muž, predlaže da povremeno osvežim njeno pamćenje. Stoga beležim priče o majčinoj prošlosti na listićima papira koje ostavljam po uglovima njenog stana. Ona ih povremeno nalazi i zove me, smejući se.

„Ne mogu da verujem da moje dete ima tako ružan rukopis.“

Onog dana kad je zaboravila ime ulice u kojoj živi već dve decenije, mama me je pozvala da mi kaže da je kupila pakovanje žileta i da se neće plašiti da ih upotrebi ako stanje nastavi da se pogoršava. A onda je zaplakala. U pozadini sam čula kako sirene trube i ljudi viču. Zvuci punejskih ulica.

Zakašljala se i izgubila nit misli. Gotovo sam mogla da osetim isparenja iz motorizovane rikše u kojoj je sedela, da vidim crni dim što se vije kao da sam stajala pored nje. Načas sam se loše osetila. To mora da je najgore stradanje – svest o sopstvenom propadanju, ispaštanje dok gleda kako stvari izmiču. S druge strane, znala sam da je to laž. Moja majka nikad ne bi toliko potrošila. Pakovanje žileta, kad je samo jedan dovoljan da uradi posao? Uvek je volela da pokazuje osećanja u javnosti. Zaključila sam da je svojevrsni ustupak najbolje rešenje: rekla sam majci da ne dramim, ali pribeležila sam taj događaj kako bih kasnije potražila žilete i bacila ih.

Pribeležila sam mnogo toga o majci: u koliko sati ide na spavanje, kad joj naočare za čitanje spadnu s nosa nalik naljenom toboganu, ili koliko pogačica pojede za doručak – pazila sam na takve detalje. Znam šta je izbegavanje obaveza, a šta prikrivanje pojedinosti.

Ponekad kad je posetim, zamoli me da telefoniram prijateljima koji su odavno umrli.

Moja majka je bila žena koja je pamtila recepte ako bi ih samo jednom pročitala. Mogla je da se priseti čajeva koje je pila kod drugih. Kad je kuvala, nije podizala pogled da bi uzela bočice i mlevene začine.

Mama se setila kako su za Bajram memonske komšije, na užas džainističkog vlasnika zgrade, ubijale koze na terasi iznad stana njenih roditelja i kako joj je musliman razbarušene kose jednom dodao zarđali lavor da sakupi krv. Opisala mi je metalni ukus i kako je olizala crvene prste.

„Tad sam prvi put probala nevegetarijansku hranu“, rekla je. Sedele smo pored vode u Alandiju. Hodočasnici su se prali dok su ožalošćeni prosipali pepeo. Mutna reka boje gangrene neprimetno je tekla. Mama je htela da se skloni od kuće, od moje bake, od razgovora o mom ocu. To je bilo u

međuvremenu, posle odlaska iz ašrama, ali pre nego što su me poslali u internat. Majka i ja smo načas postigle primirje. Tad sam još uvek mogla da verujem da je najgore iza nas. Bio je mrak, nije mi rekla kuda idemo, a nisam uspela da pročitam šta piše na papiru zalepljenom na vetrobran autobusa u koji smo ušle. Stomak mi je prostenjao, ispunjen strahom da ćemo ponovo nestati zbog još jednog majčinog hira, ali ostale smo blizu reke kad smo izašle iz autobusa. Sunce je izašlo i svetlost je pravila duge u baricama benzina koje su se skupile na površini vode. Kad je otoplilo, vratile smo se kući. Nani i nana su se izbezumili, ali mama je rekla da nismo napustile naselje u kome smo živeli. Poverovali su joj jer su to želeli, iako njena priča nije pila vodu pošto naselje nije bilo dovoljno veliko da bi se neko izgubio u njemu. Mama se osmehivala dok je pričala – mogla je da slaže i da ne trepne.

Zadivilo me je što je takva lažljivica. Jedno vreme sam želela da naučim tu veštinu; izgledala mi je kao njena najkorisnija osobina. Baba i deda su ispitali čuvara, ali on ništa nije mogao da potvrdi – često je spavao na poslu. I tako smo ostali u pat-poziciji, kao i toliko puta posle toga; svako će se držati svoje laži, uveren da će njegov lični interes prevagnuti. Kad su me kasnije propitali, ponovila sam majčinu priču. Tad još nisam znala za bunt. I dalje sam bila poslušna kao pas.

Ponekad govorim o majci u prošlom vremenu iako je živa. Da ne zaboravlja, to bi je povredilo. Trenutno najviše voli Dilipa. Savršen je zet. Kad se vide, nikakva očekivanja ne zamućuju vazduh oko njih. On se ne seća kakva je bila – prihvata je takvu kakva jeste i rado se ponovo predstavi kad god mama zaboravi njegovo ime.

Volela bih da sam i ja takva, ali majka koje se sećam pojavljuje se i nestaje preda mnom, lutka na baterije čiji je mehanizam pri kraju. Lutka postaje beživotna. Čarolija se prekida. Dete ne zna šta je stvarno niti na šta može da računa. Možda nikad nije znalo. Dete plače.

Volela bih da je potpomognuto samoubistvo dozvoljeno u Indiji kao u Holandiji. Ne samo zbog dostojanstva pacijenta već zarad svih umešanih.

Trebalo bi da sam tužna a ne ljuta.

Ponekad plačem kad nema nikoga u blizini – u žalosti sam, ali prerano je da se telo spali.

Sat na zidu doktorove čekaonice ne prestaje da mi privlači pažnju. Mala kazaljka je na jedinici. Minutara se odmara između osmice i devetke. Taj raspored se ne menja trideset minuta. Sat je izbledela relikvija iz drugog vremena, slomljen, nezamenjen.

Najgora je sekundara, koja se jedina pomera poput veštčinog štapića. Ne samo napred već i unazad, napred-nazad u nasumičnim razmacima.

Stomak mi zakrči.

Sekundara se potpuno zaustavlja, a ostali glasno uzdahnu. Međutim, samo se načas pravila da je mrtva pa se ponovo pokreće. Odlučujem da je ne gledam, ali otkucaji odjekuju čekaonicom.

Pogledam majku. Zadremala je na stolici.

Osećam kako mi otkucaji sata putuju kroz telo, menjaju otkucaje mog srca. To nije tik-tak. Tik-tak je sveprisutno, puls, dah, reč. Tik-tak ima biološku rezonancu, nešto što mogu da usvojim i ignorišem. Ovo je tik-tik-tik, praćeno dužom tišinom, pa tak-tik-tak.

Mama otvara usta, bezoblična kao papirna kesa.

Kroz valovito prozorsko staklo vidim grupu fizičkih radnika okupljenih oko uskog radnog stola. Slušaju kvalifikacije u kriketu i kliču, uživajući u prenosu slave koji izbija iz zvučnika. Otkucavanje se nastavlja.

U ordinaciji nas dočekuje drugačiji sat. Doktor ga crta na belom papiru, izostavljajući brojeve.

„Popunite ovo, gospođo Lamba“, kaže mojoj majci.

Prihvata njegovu hemijsku olovku i počinje od jedinice. Doktor je zaustavlja kad stigne do petnaest.

„Možete li mi reći koji je danas datum?“

Mama me načas pogleda, pa se ponovo zagleda u doktora. Umesto odgovora, sleže ramenima, a jedna strana joj se podiže više od druge, nešto između sleganja i tika. Svaki znak njenog fizičkog propadanja deluje odvratno. Zurim u krem zidove. Doktorove diplome vise ukrivo.

„Ili godina?“

Mama polako klima glavom.

„Počnite s vekom pre godine“, kaže joj.

Ona otvara usta, a uglovi usana joj se opuštaju kao u ribe. „Hiljadu devetsto...“, počinje pa se zagleda u daljinu.

Doktor krivi glavu. „Mislim da ste hteli da kažete dve hiljadita.“

Mama se složi i osmehne kao da se ponosi nekim uspehom. Doktor i ja se gledamo, tražeći odgovor jedno od drugog.

Doktor objašnjava kako se u posebnim slučajevima uzima uzorak kičmene tečnosti, ali još nije siguran je li mama takav slučaj. Umesto toga je snima, vadi krv, proverava otvore i žlezde, pa postavlja mapu njenog mozga na osvetljenu tablu. Proučava senke i obrasce, tražeći crne rupe. Ima mozak mlade žene, tvrdi on, mozak koji obavlja ono što bi trebalo da radi.

Pitam šta bi mozak trebalo da radi. Da ispaljuje neurone i pucketa od električnih struja?

Doktor zaškilji. Ne odgovara. Glava mu izgleda četvrtasto zbog izraženih mišića brade, a donja vilica je blago isturena.

„Ali moja majka zaboravlja“, kažem.

„Da, to je tačno“, odgovara i primećujem da šuška. Doktor crta nešto na novom listu papira, paperjast oblak koji bi trebalo da predstavlja mozak. Prebrzo podiže olovku s papira pa se krajevi zaobljenih linija ne susreću i oblak izgleda bušno. „Trebalo bi da očekujemo kognitivno propadanje koje će se odraziti gubitkom pamćenja i promenama ličnosti. Neće se mnogo razlikovati od onoga što smo već primetili.“

„Šta ste vi primetili“, pojašnjava. „Ne znamo koliko vaša majka primećuje.“

Olovkom podvlači gde sinaptička funkcija propada, gde neuroni umiru. Devičanski beo oblak počinje da deluje prenaseljeno. Sad otvor na mestu gde nije dovršio oblik izgleda kao blagoslov, rupa kroz koju može da uđe malo vazduha. Aljkavim potezima mapira neokorteks, limbički sistem i potkorne strukture. Sedim na šakama.

Hipokampus je banka sećanja, a ova bolest prazni trezore. Dugoročna sećanja se ne obrazuju, kratkoročna sećanja gube se u etru. Sadašnjost se pretvara u nešto krhko, što nekoliko trenutaka kasnije izgleda kao da se nikad nije desilo. Kako hipokampus slabi, tako prostor može delovati drugačije, iskrivljeno.

„Znate li da li je nekad imala tešku povredu glave? Da li je dugo bila izložena nekim otrovima? Možda teškim metalima? Je li još neko u vašoj porodici imao probleme s pamćenjem? Ili s imunitetom? Izvinjavam se, ali moram da pitam i za HIV i AIDS.“

Pitanja mu naviru iz usta brže nego što stižem da odgovorim. Shvatam da ono što ću reći i nema mnogo veze. Marljivost neće promeniti ništa što smo podelili u ovoj ordinaciji, a mamina prošlost neće uticati na dijagnozu.

Doktor crta zvezdicu unutar oblaka. Pored nje piše „amiloidne naslage“. One nastaju taloženjem proteina, što se najčešće dešava u mozgu pacijenata koji boluju od Alchajmerove bolesti.

„Jeste li to videli na snimku?“, pitam.

„Nisam“, odgovara. „Bar ne još. Ali vaša majka zaboravlja.“

Kažem da ne shvatam kako je to moguće. Umesto odgovora, doktor nabraja nekoliko lekova koji postoje na tržištu. Donepezil je najpopularniji. Zaokružuje taj naziv tri puta.

„Koje su nuspojave?“

„Visok krvni pritisak, glavobolje, stomaćni problemi, depresija.“ Zagleda se u tavanicu i škilji, pokušavajući da se seti još neke. Amiloidna naslaga na crtežu ne izgleda tako strašno. Gotovo je čarobna, usamljena nit vune. Govorim to naglas, pa se pokajem već u sledećem trenutku.

„Da li ona plete?“, pita.

„Ne. Mrzi sve što izgleda kao nešto što bi domaćica radila. Osim kuvanja. Odlična je kuvarica.“

„Pa, to neće pomoći. Recepti su ozloglašeno teški za praćenje. Kad postane mišićna memorija, pletenje može da zaobiđe neke delove mozga.“

Sležem ramenima. „Verovatno mogu da pokušam. Mrzeće samu ideju.“

„Ništa u vezi s njom više nije sigurno“, odgovara. „Već sutra će možda biti sasvim druga osoba.“

Dok nas ispraća, pita jesmo li u srodstvu s Vinajem Lambom, uvaženim doktorom poznate bolnice u Bombaju. Odgovaram da nismo, a on izgleda razočarano, tužno zbog

nas. Pitam se da li bi pomoglo kad bih izmislila da smo u srodstvu.

„Živi li vaša majka s nekim? S mužem ili sinom?“, pita.
„Ne“, odgovaram. „Živi sama. Trenutno.“

„Ne grickaj nokte“, opominje me mama na putu do kuće.

Vraćam desnu šaku na volan i trudim se da je ne skupim u pesnicu, ali leva ruka mi se sama penje do usta.

„Zapravo ne grickam nokte nego zanokticu.“

Mama odgovara da je razlika ne zanima i da je šteta što mi prsti tako izgledaju kad toliko toga radim rukama. Ostatak vožnje ćutim i ne slušam toliko šta priča koliko kako govori, ritam glasa, oklevanje kad ne kaže ono što misli, pogrešno izgovori nešto, ubacuje prekor kako bi zabašurila nesigurnost. Izvinjava se, kaže da sam sama kriva za svoje greške, zahvaljuje mi i uzdiše, masira slepoočnice. Izgleda kao da je pojela nešto gorko jer su joj usne uvučene na mestu gde joj nedostaju dva zuba.

Pitam majku s kim priča, ali ne odgovara. Bacam pogled na zadnje sedište, za svaki slučaj.

U njenom stanu, uz čaj grickamo digestivne keksiće jer ih mama najviše voli, a dan je bio naporan. Kažem Kašti da mi napravi pastu od meda i đumbira pošto me grlo grebucka. Majka ćuti dok to govorim.

„Dodaj i malo svežeg korena kurkume“, kaže nekoliko trenutaka kasnije. „Samo komadić veličine bebinog prepućijuma je dovoljan.“

Dok to govori, naslanja nokat palca na vrh srednjeg prsta da odmeri tačnu količinu. Zatim spušta pogled na šolju i kašičicom meša elipsu u nebeskom svodu čaja.

„Molim te, ne pričaj o kožici“, kažem i lomim keks napola.

„Zašto ti malo kožice smeta? Ne budi toliko uštogljena.“
Dobro se seća kako da me uvredi.

U njenom stanu vlada tihi krš. Presipam so iz tri slanika u jedan. Hrpa netaknutih novina stoji na trpezarijskom stolu za četvero. Mama navaljuje da ih zadrži, tvrdi da će jednog dana stići da ih pročita.

Izručujem kesicu mungo pasulja s pijace na čelični tali i odvajam zrna od trunčica. Kašta pokušava da mi otme tali, ali je odgurnem. Pošto sam završila, razvrstavam zrna po nijansama – maslinastozelena, smečkasta, bež. Moja majka gleda u gomilice i odmahuje glavom. Pucketam zglobovima pa nastavljam da odvajam. Znam da neće biti nikakve razlike kad se sva zrna nađu u šerpi, ali počela sam i sad ne mogu da stanem, ne mogu prestati da tražim razlike sve dok sva zrna nisu tamo gde bi trebalo da budu, šifrovana, okružena svojim porodicama.

Mama drema na kauču. Načas zamišljam kako će izgledati kad umre, kad joj se lice opusti i vazduh izađe iz pluća. Oko nje su predmeti, papiri, ramovi s licima koja godinama nije videla. Telo joj izgleda beživotno i usamljeno među svim tim stvarima. Pitam se da li izvođenje predstave pred svetom pokreće nešto vitalno, da li pritisak publike tera krv da pumpa. Lako je opustiti se kad niko ne gleda.

Moja stara soba odudara od ostatka stana, kao strana presađena koža. Vidi se red, simetrija koju sam ostavila za sobom – koju nije uspela da naruši. Na zidu su crno-bele skice lica koje sam okačila u istovetnim ramovima u razmaku od pet centimetara. Krevet je namešten. Prelazim dlanovima po pokrivaču da ispravim nabore, ali peglanje ih je utisnulo u tkaninu.

Od prošlih izbora, mama više na televizor kad god se pojavi novi premijer. On nosi ogrtač boje šafrana kao atribut hinduističkog božanstva – sa stilizovanim naborima koji su

uvek izgužvani na istom mestu. Majka tvrdi da je on kriv što nikad nije spoznala pravu ljubav.

Budim se u mraku. Telefon mi svetli da me obavesti da imam desetak Dilipovih propuštenih poziva. Svetlost titra u dnevnoj sobi. Moja majka sigurno gleda usta koja se pomeraju bez tona na televiziji.

Nebo je tamno, ali iz industrijskog kompleksa udaljenog petnaest kilometara dopire ružičasta svetlost kao uvod suncu. Izlazim, ali mama nije na kauču. Ne vidim je odmah, jer stoji iza providne zavese, tela naslonjenog na prozor. Heklane zavese sa sivim i belim motivom persijske suze delom je zaklanjaju i prave senke na njenom telu. Kroz tkaninu vidim njen tamni mladež, duguljasti krug između lopatica, metu na njenim leđima. Grudi joj se ne pomeraju, kao da ne diše.

Naga je i odmiče se od stakla kako bi videla svoj odraz. Gleda u moj koji se pojavljuje pored njenog, pa prelazi pogledom s jednog na drugi kao da ne vidi razliku. Suprotnosti često liče.

Dodirujem je po laktu i mama se trza. Zatim pokazuje na televizor, na čoveka koga je ućutkala daljinskim.

„Zajedno šurujete“, šapne.

„Mama.“ Pokušavam da je smirim, da je odvojim od stakla, ali ona uzmiče, divljeg pogleda. Nisam sigurna da me je prepoznala. Brzo dolazi sebi, ali taj pogled je bio dovoljan da mi izbije vazduh. Načas nije znala ko sam i u tom trenutku bila sam niko.

Nagovaram je da se vrati u krevet pa zovem doktora. Glas mu je nabusit. Pita otkud mi njegov broj. Ovaj poziv odjednom deluje prisno, kao da sam prešla granicu. Njegova žena je sigurno pored njega i prenula sam je iz sna. Zamišljam u čemu spavaju, kako im se odeća pomera dok spavaju. Osećam kako vlažim između nogu.

„Moja majka načas nije znala ko sam“, kažem.

„To može da se desi. Trebalo bi da naučite kako će se stanje razvijati.“ Zvuči kao da mu je jezik prevelik za usta, glas mu odaje zlovolju i osećam se kao da sam pala ispit.

Ceo dan premećem misli u glavi. Nauka me nikad nije zanimala, ali sad se prepuštam žargonskim izrazima.

Tražim hemijski sastav majčinog leka, niz otmenih šestougaonika i molekul hlorovodonika koji poput repa visi na kraju. Nalazim ispitivanja na životinjama, dijagrame pacovskih mozgova, seciranih radi mapiranja njihove aktivnosti. Tablete koje mama mora da pije inhibiraju holinesterazu, enzim koji ometa neurotransmitere acetilholina. To podstiče aktivnost koja bi trebalo da potpomogne simptome napredovanja bolesti.

Nagomilavanje acetilholina u telu može da bude toksično.

Acetilholin se nalazi u pesticidima i agensima biološkog oružja koji se narodski zovu bojni otrovi.

Mala doza nečega može da bude univerzalni lek. Velika doza može da bude kobna.

Otvaram novi prozor. Ako se nekontrolisano proširi, *Helicobacter pylori* izaziva čireve u želucu i rak. Međutim, povećava se stopa astme ako ga nema u dečjem organizmu.

Volela bih da postoji umerenost.

Spisak nuspojava je duži nego što je doktor natuknuo. Želim ponovo da ga pozovem, ali bojim se. Naš odnos je nategnut. Može li se to nazvati odnosom? Potreban je priličan trud da ne mislim mnogo o tome.

Postoje forumi posvećeni žalbama na donepezil, a među brojnim nedostacima navodi se neefikasnost. Svi preporučuju krilovo ulje za zdrav mozak. Ima nečeg zaokruženog u sastavu tog majušnog ljuskara, tog stvorenja koje pomera

nožice nalik vlaknima. Kril je bolji od ribe, a jedna šema objašnjava zbog čega: mozgu više odgovara fosfolipidski oblik krilovog ulja.

Prepisujem strukture i hemijske formule ulja u beležnicu, ali moj crtež se razlikuje od originala i više liči na tog račića nego na molekule. Egzoskelet je krhki etil-estar, a tri masne kiseline oblikuju udove kojima mlatara. Dok pokušavam da naručim ulje, stiže mi obaveštenje da kompanija ne snosi odgovornost za zadržavanje na indijskoj carini.

Podsećaju me da je ulje fotosenzitivno i da će se pokvariti na visokim temperaturama.

Moj muž Dilip odrastao je u Americi i lomi roti obema rukama. Upoznala sam ga pre dve godine, kad se zbog posla preselio u Punej. Preseljenje je bilo nazadovanje, ali nije to pomenuo kad je započeo razgovor sa mnom u *Nemačkoj poslastičarnici* u Severnoj glavnoj ulici. Nisam očekivala da ću tamo zateći bilo koga jer je bilo nedeljno jutro, a malo ljudi posećuje to mesto otkako je tamo eksplodirala bomba 2010.

Smestila sam se na crvenu plastičnu stolicu sa svojim laptopom, a on je skliznuo pored mene. Osmehnuo se. Zubi su mu bili nalik ravnim belim pločicama. Pitao me je znam li šifru za vaj-faj i može li da me časti kafom. Odgovorila sam da od kafe postanem nervozna, a nekad dobijem i gasove. Pitao me je na čemu radim i, iako nisam želela da mu ispričam za svoje crteže, rekla sam sebi da umetnici ne smeju da se pribojavaju deljenja tajni s neznancima.

Dok je slušao, udahnuo je i nagnuo se prema meni. Crvena plastična stolica mučila se pod njegovom težinom i ukrućio je koleno pod ostrim uglom. Zurili smo jedno u drugo neko vreme i tad me je pitao hoću li da odemo na obrok za vikend. Zatreptala sam zbog reči „obrok“ pre nego što sam shvatila da misli na večeru. (Otada sam pokupila mnoge njegove izraze.)

Pitao me je znam li za neki restoran u ulici s ašramima.

„Da, provela sam deo detinjstva u ašramu. Dobro poznajem taj kraj“, odgovorila sam.

Sudar je bio prijatan. Podelili smo špagete, kuvane i poslužene u malim gnezdima. Zeleno lišće bosiljka izvirivalo je na ivicama, a u sredini su stajali prženi crveni i žuti čeri paradajz poput neizleglih jaja. Visoki banjani bacali su senke po osvetljenoj bašti te su lica gostiju bila u mraku. Sedeli smo za stolom skrivenim u uglu, savršenim za par koji ima tajnu vezu, toliko savršenim da bi mogli jedno drugom da šalju poruke od jedne reči – broj da dogovore vreme – jer bi mesto uvek bilo isto.

Bez razmišljanja sam to izgovorila naglas, a njemu je bilo zabavno, čak kreativno, pa me je pitao volim li da izmišljam priče. „Uvek sam volela da komuniciram što efikasnije“, odgovorila sam. Htela sam da pitam jesmo li na sudaru. Uglavnom sam spavala s muškarcima koji su mi bili prijatelji ili sam ih upoznala preko prijatelja, ali to nikad nije uključivalo tanjir pun hrane i plaćanje računa.

Dilip drugačije priča priču. Ili samo zvuči drugačije zbog svog glasa sa zaokruženim samoglasnicima i izgrizenim rečima. Opisao je osećaj koji ga je obuzeo kad me je ugledao, rekao da sam izgledala kao boemska slikarka i seća se da sam imala farbu po suknji. To je izmislio – nikad ne nosim odeću u kojoj radim izvan ateljea. I nisam slikarka.

Dilip je sklon preterivanju. Tvrdi da mu je sestra lepa iako definitivno nije. Mnogo ljudi koji to ne zaslužuju naziva finim. Pripisujem to tome što je on i lep i fin. Dilip priča i o gomili prijatelja koje ima kod kuće, ali samo je četvoro došlo u Punej na naše venčanje. Ali to mi nije smetalo. Naše venčanje trajalo je samo dva dana, na moje navaljivanje, iako je njegova majka tvrdila da se ne isplati putovati zbog tako

kratkog slavlja. Njegovi roditelji i sestra došli su iz Amerike s petoro-šestoro rođaka. Moja baka je rekla da Gudžarati iz Amerike čine jadnu svadbenu povorku.

Uoči venčanja, Dilipova majka je svom astrologu rekla moj datum i vreme rođenja kako bi bila sigurna da se moje zvezde slažu sa sinovljevim. Međutim, moja majka je odavno izgubila svoju krštenicu, u vreme kad smo bile beskućnice, a vađenje novog zvaničnog izvoda bilo bi gnjavaža, pa smo izmislile najpribližnije vreme.

„Znam da je bio mrak“, rekla je mama.

„To znači da je moglo da bude rano ujutru ili kasno noću“, odgovorila sam.

Rekle smo Dilipovoj majci da sam rođena u 20.23, 2023 po vojničkom žargonu. Odlučile smo se za dvadeset tri jer bi vreme koje se završava nulom ili peticom možda delovalo izmišljeno. Četiri meseca uoči venčanja, Dilipova majka me je pozvala.

„Zvao me je pandit“, rekla je. „Veoma je zabrinut.“

Napravili su mi natalnu kartu, šemu koja je predstavljala nebo u trenutku kad sam se rodila. Mangal, crvena planeta, imala je opasan aspekt jer se nalazila tačno u kući braka.

„Ti si manglik, tako zovu ljude kao što si ti“, rekla je. Veza je bila loša i nisam čula ostatak optužbe. Objasnila je da bi moja vatrena energija mogla da ubije njenog sina ako se venčamo. Čutala sam, pitajući se je li to odustajanje: da li je Dilip zamolio majku da me pozove i raskine veridbu? Čula sam kako diše, otvara i zatvara vlažne usne blizu slušalice. Možda je očekivala da se izvinim. Nisam to uradila.

„Ne brini“, rekla je kad je tišina postala neprijatna. „Pandit ima lek.“

Sutradan se pandit pojavio na našim vratima. Nije bio svekrvin sveštenik, već lokalni ambasador izabran da reši nevolju.

„Šta je to?“, pitala je mama dok smo gledale kako postavlja vunenu prostirku na pod u našem stanu.

„Previše planete Mars“, odgovorio je pandit. „To je loše za njenog muža.“

„Sujeverne gluposti.“ Mama mu je otela mirišljavi štapić iz ruke i zamlatarala oko njegove glave.

Nepokoleban, čovek je nastavio svoj posao. Poređao je voće na metalne poslužavnike. Zatim cveće. Mleko. Bilo je tu i sarija i izvezenih crvenih tkanina. Seo je ispred zemljane posude, pa gijem, drvenim opiljcima i novinama zapalio vatru.

Vladala je letnja letargija i u stanu je bilo kao u ekspres loncu. Kinula sam i tamna kuglica, gusta i krvava kao tumor, izletela mi je na dlan. Bila sam sigurna da je to loš znak pa sam je izbrisala o kožu ispod tunike. Pandit je poređao crvene i narandžaste tkanine preko nekoliko drvenih blokova. Brzo je pomerao ruke, pravio svastike od nekuvanih zrna pirinča, ređao cele betel orahe koji su predstavljali planete, pa ih pomazao nekim blagoslovom koji mi je promakao.

Sela sam ispred četiri bronzana idola. Bili su visoki najviše deset centimetara, odeveni i ukrašeni vencima od cveća.

„Danas ti je ovo muž“, reče pandit.

Pogledala sam bogove. Lica su im bila mahom ista, osim Ganeši, čija se surla krivila u osmeh.

„Molim? Svi oni?“

„Ne, samo ovaj. Višnu.“ Pandit se osmehnuo. „On će se prvi venčati s tobom i upiti tvoju lošu energiju tako da tvoj sledeći muž neće patiti.“

Višnu je izgledao krhko, orlovskog nosa i skresane brade.

„Moram li to da uradim?“ ,pitala sam svetog čoveka. „Možemo li samo da kažemo svima da sam to obavila?“

Pandit nije odgovorio.

Obred ispunjen pojanjem trajao je dugo, duže od samog venčanja s Dilipom nekoliko meseci kasnije. Kružila sam oko vatre dok sam držala malo božanstvo u rukama i gledala njegovo bezizrazno lice. Stavio mi je jednostavnu mangal-sutru oko vrata i grimiznu crtu od sindura ispod razdeljka kako bi me obeležio kao udatu ženu. Posle ceremonije, strgao mi je ogrlicu i razmazao crvenu pastu po mom čelu.

„Venčana i razvedena“, rekao je pandit. Pogledala sam se u ogledalu. Videla sam otisak koji mi je kuka ogrlice utisnula u kožu. Lice mi je bilo istačkano crvenim. Bila je to nasilna rabota. Sveštenik se rukovao sa mnom. Zatim je tražio donaciju i šolju čaja.

Mesec dana pre venčanja, Dilip i ja smo se vozili četiri sata do bombajskog aerodroma da bismo pokupili njegovu majku. Unajmio je vozača s velikom klimatizovanom inovom kako bi bilo mesta za sav njen prtljag. Kad smo stigli, ona je stajala ispred s nosačem, hladila se brošuram i terala taksiste. Nije visoka žena, ali zauzimala je prostor, udarala prolaznike laktovima i stajala sa široko razmaknutim nogama, tako da je svima bila na putu. Nosila je pleteni šešir, sandale, pantalone i majicu u istoj ružičastoj nijansi. Učinilo mi se da se namrštila kad je ugledala sina. Mahnito je zamahala i šešir joj je pao na čelo.

„Nisam bila ovde deset godina!“, rekla je umesto pozdrava. Ostala je budna dok smo se vozili preko dramatičnih Zapadnih Gata, upirala prstom u svaku gomilu smeća pored auto-puta i odmahivala glavom. Rekla sam joj da su brda prelepa u sezoni monsuna, kad su izmagličasta i vlažna od

kiše, iako je letnje nebo tad bilo nezanimljivo, nalik jarkobelom pokrivaču. Sve više se čudila na svakoj naplatnoj rampi jer su, kako je istakla, napravljene bez uzimanja u obzir prosečne visine vozila ili dužine ljudske ruke, tako da su dva čoveka morala da stoje kao posrednici koji će predati novac čoveku u kabini.

„Ova zemlja“, uzdahnula je. „Nagađam da je tako svima obezbeđen posao. Zaposliti trojicu tamo gde je samo jedan potreban.“

Kad smo stigli u Punej, široki auto-put ukrašen jarkim bilbordima ustupio je mesto uskim ulicama s malim trgovinama – moteli, restorani i prodavnice bicikala stajale su duž puteva. Dok smo čekali na semaforu, dva dečaka izašla su iz sklepane stračare. Obojica su protrljala oči, zevnula pa čučnula.

„O, bože“, rekla je Dilipova majka, „vidite samo onu dvojicu. Zar ne mogu da odu iza kuće? Eno znaka za toalet tamo.“

Pretpostavila sam da toaleti nisu u funkciji, ali nisam rekla ništa, nadajući se da će se automobil ispred nas pokrenuti. Ali to se nije desilo, a dečacima se pridružio treći drugar koji se namestio bliže ivičnjaku.

„Ovo je ludo“, uzviknula je.

„Ostavi ih na miru“, rekao je Dilip i nasmejao se.

„Besramno“, promrmljala je. Izvadila je telefon iz tašne i počela da ih snima. Prekrstila sam ruke, nadajući se da dečaci neće primetiti. Ali shvatila sam da jesu kad su sva trojica istovremeno ustala i okrenula se prema kolima.

Srećom, svetlo se promenilo. Dilipova majka se smejala i nekoliko puta pogledala snimak do kraja vožnje. Pokušala sam da joj skrenem pažnju – prvi put je bila u Puneju – time što sam joj pokazala veliko zeleno prostranstvo vojne baze, debelu hladovinu koja nas je prekrila dok smo se vozili ispod

drevnih banjana. Punej je na kopnu i vazduh je suv, hladan zimi i prašnjav leti, ali nikad nije vlažan i zagađen kao u Bombaju. Predložila sam nekoliko mesta koja bismo mogli da obiđemo – istorijsku tvrđavu Šanivar Vada, koja je bila sedište lokalne dinastije Pešva, mali ali divan hram posvećen Šivi i moju omiljenu prodavnicu slatkiša u Glavnoj ulici ako je raspoložena za takvo zadovoljstvo. Prošli smo pored Kluba Punej, gde će se venčanje i svadbena svečanost održati. Pokušala sam da joj dočaram koliko mi znači što ćemo se tamo venčati, pa dodala da su moji baka i deda članovi više od četrdeset godina i da ćemo Dilip i ja uskoro dobiti članske kartice, dok moju majku Klub nikad nije zanimao. Tamo smo Dilip i ja uz pivo posle plivanja jednog nedeljnog poslepodneva prvi put razgovarali o venčanju. Nisam pomenula neke druge uspomene na to mesto, recimo, kad sam kao prosjakinja sedela ispred te posvećene kapije. Neke stvari je bolje otkriti posle venčanja.

Dilipova majka je provirila unutra, klimnula glavom i izvila usne u osmeh. „Englezi su podigli nekoliko divnih zgrada.“

Nedelje uoči venčanja bile su najtoplije tog leta. Samo su hrabri izlazili. Krave, psi i ljudi padali su mrtvi na ulicama. Bubašvabe su se okupljale da im odaju poštu. Jednog naročito vrelog dana, moja svekrva i Dilip došli su na ručak. Psovala sam Punej zato što ostavlja loš utisak. Osećala sam se odgovorno za sve što je odvratno u vezi s njim, za stvari koje ranije nisam primećivala. Vreme nije bilo samo vruće već nepodnošljivo. Vazduh nije bio samo težak već nije moglo da se diše. Mislila sam da sam usvojila normalne nedostanke i disfunkcionalnost naših života po Dilipovim merilima i sklonostima, ali tek sam s dolaskom njegove majke shvatila

da se s vremenom prilagodio nekim nelagodnostima. Uzrujavala sam se zbog svake mane iako sam bila i te kako vesna da je grad šarmantan baš zbog njih. Koliko li sam želela da ostavim lažan utisak o mestu u kome živim – i o tome ko sam – i jesam li uopšte mogla da prepoznam šta je prihvatljivo zataškavanje a šta nije?

Dilip i njegova majka pili su kokosovu vodu i kiselu nimbu pani, ne znajući da sam cele nedelje sređivala krš od stana u kome sam živela s majkom, okrečila potklobučene zidove, skinula napukla ogledala i zakrpila pocepane pokrivače na kaučima.

Shvatile smo da moja svekrva voli da nosi neobične boje i šešire. Kad su ušli, mama je potisnula osmeh, baš kao i ja, iako nisam mogla a da ne primetim koliko se žena sudludo obukla. Znala sam da se ne može pohvaliti izuzetnim ukusom ili zapažanjem, ali ipak me je njena odbojnost prema Puneju povredila.

Posle ručka smo seli na malu terasu da razgovaramo o svemu što valja uraditi uoči venčanja. U to doba dana komšije su se tiskale na balkonima nalik kutijicama poređanim jedne iznad drugih. Mahali su da oteraju golubove i vrane, pa pipali veš koji su obesili da se suši na poslepodnevnom suncu.

Znoj nam je orosio lica. Tri sprata niže, videla sam nečije teme, žensko teme s proređenom kosom i gustom, tamnom pletenicom prošaranom sedim vlasima uvijenom u punđu. Čula sam kako mete metlom od uvezane trske, kako grebe tlo dok lišće i prašina šušte i padaju, šušte i padaju ne bi li zauzeli pređašnji raspored. Dim se izvijao, donoseći vonj isparenja i zapaljenog smeća, ali nismo ušli u stan. Zvuci u naselju bili su tihi naspram potmulog trubljenja koje bi dolebdelo s obližnjih železničkih šina kad god bi voz prošao.